

การวางแผนเพื่อสุขภาพสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์: กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติแจ้ซอ Healthy Planning for Ecotourism: A Case Study of Jae-Sawn National Park

ปิยะเดช อัครโพธิวงศ์ และ สุมาวลี จินดาพล

Piyadech Arkarapotiwong and Sumavalee Chindapol

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Architecture, Chiangmai University

E-mail: piyadech.ar@cmu.ac.th, sumavalee@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การวางแผนเพื่อสุขภาพ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติแจ้ซอ” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ศึกษาการวางแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดี ประเมินการวางแผนของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ว่าสามารถตอบสนองต่อการวางแผนเพื่อสุขภาพมากน้อยเพียงใด โดยใช้กรณีศึกษาที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซอ และสรุปศักยภาพในการวางแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพของกรณีศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงการศึกษา คือ ช่วงการศึกษาข้อมูลทั้งหมดของอุทยานแห่งชาติแจ้ซอ และการวางแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ช่วงการประเมินการวางแผนของอุทยานแห่งชาติ และช่วงการสรุปศักยภาพและข้อเสนอแนะ ประโยชน์จากการวิจัยมี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับวิชาการ ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

การวางแผนเพื่อสุขภาพในงานวิจัยนี้เป็นการประยุกต์ใช้การศึกษารวบรวม และวิเคราะห์เพิ่มเติมจากข้อมูลขององค์กรเพื่อโรคหัวใจแห่งชาติออสเตรเลีย ซึ่งถือเป็นขอบเขตการวิจัยแบ่งเป็น 6 บัญชี ดังนี้ บัญชีที่ 1 เส้นทางเดินและการบินจักรยาน ได้แก่ การมองเห็นและตรวจตราได้ การดูแลรักษา และเส้นทางเดินและการบินจักรยาน บัญชีที่ 2 ถนน ได้แก่ การออกแบบถนน บัญชีที่ 3 จุดหมายปลายทาง ได้แก่ ที่พักคอย การออกแบบอาคาร และการเชื่อมโยง บัญชีที่ 4 พื้นที่โล่ง ได้แก่ ภูมิสถาปัตยกรรมและพื้นที่โล่ง การจัดการพื้นที่เสี่ยง ต้นไม้และพืชพันธุ์ บัญชีที่ 5 ที่นั่งป้ายบอกทาง การให้แสงสว่าง รั้ว และกำแพง ได้แก่ การให้แสงสว่าง ป้ายต่าง ๆ รั้วและกำแพง และที่นั่ง และบัญชีที่ 6 การสนับสนุนจิตวิญญาณของพื้นที่ ได้แก่ ที่ว่างด้านหน้าที่ดูกระปรี้กระเปร่า และการใช้งานพื้นที่แบบผสมผสาน โดยได้ข้อสรุปศักยภาพของพื้นที่ทั้ง 2 โซน ดังนี้ พื้นที่โซน A สวนสาธารณะ บ่อน้ำพุร้อน และสำนักงาน พบว่า มีศักยภาพต่ำกว่าพื้นที่โซน B มีศักยภาพต่ำกว่าพื้นที่โซน B เล็กน้อย ซึ่งประกอบด้วยที่พัก ที่กางเต็นท์ และลานกิจกรรม โดยมีปัญหาหลัก คือ ขาดการออกแบบเพื่อคนพิการและคนสูงอายุ อย่างไรก็ตามอุทยานฯ มีศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่เนื่องจากมีความพร้อมสูงโดยเฉพาะในบัญชีที่ 5 ซึ่งมีโอกาสในการพัฒนาได้สูงสุด

Abstract

This study has 3 objectives: to study how planning can encourage good health, to evaluate the response of ecotourism sites to healthy planning, and to assess the healthy planning capabilities of Jae-Sawn National Park. This study is divided into 3 parts: a background study of Jae Sawn National Park and healthy planning, an evaluation of the layout planning, and a summary of the case study with recommendations. The benefits will occur at 3 levels: academically, locally, and nationally.

The scope of this study derived from a study of the Heart Foundation of Australia (Victorian Division) Supportive Environments for Physical Activity [SEPPA]. It can be categorized into six factors: 1) walking and cycling routes - sighting and surveillance, maintenance, and walking and cycling; 2) streets - street design; 3) local destinations - shelters, building design and connections; 4) open spaces - landscaping and open space, concealment and entrapment, trees and vegetation; 5) seating, signage, lighting, fencing, and walls; and 6) fostering community spirit - encouraging active frontages and mixed-use spaces. The capabilities of the case study are summarized for 2 main areas of the park: Zone A, which has public areas, spring water ponds and offices, was found to have a somewhat lower capability than Zone B, which combines the camping and recreation areas. Overall, the Jae Sawn National Park's main problem concerns universal design, particularly for elderly people and invalids. However, the National Park still has a high development capability due to the support of public organizations, specifically for factor 5, which will probably be developed further to an optimal level.

คำสำคัญ (Keywords)

การวางแผนเพื่อสุขภาพ (Healthy Planning),
อุทยานแห่งชาติ (National Park),
การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Ecotourism)

1. บทนำ

การท่องเที่ยวในประเทศไทยถือเป็นการนำรายได้เข้าประเทศในลำดับต้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติทั้งหมด 148 แห่ง (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2555) โดยอยู่ในเขตจังหวัดทางภาคเหนือทั้งหมด 59 แห่ง ซึ่งถือเป็น 1 ใน 3 ของจำนวนอุทยานแห่งชาติทั้งหมดในประเทศไทย สถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเหล่านี้มีชื่อเสียงและนักท่องเที่ยวเข้าประเทศอย่างมหาศาล หากแต่การพัฒนาให้สถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้มีความพร้อมในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบ บางแห่งยังขาดการส่งเสริมจุดเด่น และพัฒนาจุดด้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขาดการประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์ของพื้นที่ ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งที่มีศักยภาพสูงกลับเสื่อมโทรมหรือไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควร งานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งในวิธีที่ช่วยส่งเสริมศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในประเทศ ด้วยการหาเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมให้เกิดจุดขายที่เหมาะสมกับพื้นที่

สำหรับจังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่มีอุทยานแห่งชาติทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติดอยตุง อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท และอุทยานแห่งชาติแม่วะ ที่มีความสวยงามทางธรรมชาติ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งเดียวในจังหวัดลำปางที่มีบ่อน้ำพุร้อน จึงมีเอกลักษณ์โดดเด่น มีศักยภาพเหมาะแก่การศึกษาและพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อไป นอกจากนั้นแนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคตมุ่งเน้นไปสู่การรักษาสุขภาพ ส่งผลให้ธุรกิจเกี่ยวกับสุขภาพเจริญเติบโตขึ้นตามลำดับเช่นกัน เช่น อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารเสริม สถานออกกำลังกาย สนามกีฬา รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่เน้นการส่งเสริมสุขภาพต่าง ๆ ด้วย

การวางแผนสถานที่ท่องเที่ยวเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่ส่งเสริมสุขภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาการวางแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพมีการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลายพื้นที่ โดยมักมีการศึกษาในเขตพื้นที่เมืองที่คนมักมีการออกกำลังกายน้อย แต่ยังไม่มีการวิเคราะห์ในเขตชนบท หรือวิเคราะห์ให้เข้ากับบริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หรืออุทยานแห่งชาติต่าง ๆ ในประเทศไทย การศึกษาวิจัยเรื่อง “การวางแผนเพื่อสุขภาพ (planning

for health) สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน” จึงเป็นการศึกษาและประเมินเพื่อพัฒนาศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพ และเพิ่มเอกลักษณ์ รวมถึงความน่าสนใจให้กับพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

1.1 แหล่งน้ำพุร้อนในประเทศไทย

ภาคเหนือเป็นภูมิภาคที่มีแหล่งท่องเที่ยว และอุทยานแห่งชาติเป็นจำนวนมาก โดยคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดให้ภาคเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด ได้แก่ ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน และอุตรดิตถ์ ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ ดาก พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี โดยจังหวัดดังกล่าวมีแหล่งน้ำพุร้อนทั้งสิ้น 10 แห่ง คือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง น่าน แพร่ สุโขทัย ดาก และกำแพงเพชร ประกอบด้วยแหล่งน้ำพุร้อนทั้งหมดในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 112 แห่ง ในจำนวนนี้อยู่ในเขตภาคเหนือถึง 61 แห่ง (กรมทรัพยากรธรณี, 2555) ซึ่งนับเป็นครึ่งหนึ่งของจำนวนแหล่งน้ำพุร้อนทั้งหมดของประเทศ ในจำนวนนี้เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ และมีศักยภาพในการเปิดให้เข้าพักทั้งสิ้น 39 แห่ง (กรมอุทยานแห่งชาติ, 2545)

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยโดยทั่วไปมีการส่งเสริมให้เกิดลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หากแต่อุทยานแห่งชาติจำนวนไม่มากนักที่มีการส่งเสริมให้มีการส่งเสริมเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทยานแห่งชาติที่มีบ่อน้ำพุร้อน ในประเทศไทยได้มีการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ โดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับการวางแผนเพื่อสุขภาพมากนัก อุทยานแห่งชาติทั้ง 39 แห่งที่มีที่พักนั้น หากมีการพิจารณาประเด็นการวางแผนเพื่อสุขภาพเพิ่มเติมจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการออกแบบเชิงสุขภาพที่ครบวงจรมากขึ้น

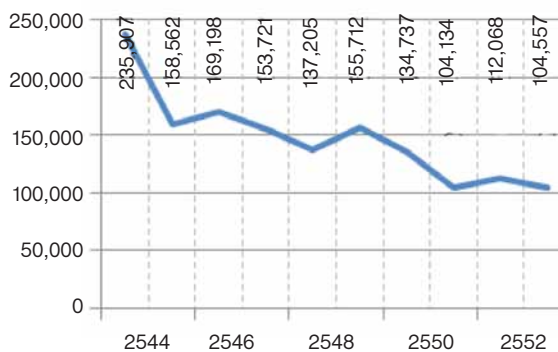
1.2 อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน

การศึกษาอุทยานแห่งชาติที่มีแหล่งน้ำพุร้อนในประเทศไทย พบว่า แหล่งน้ำพุร้อนที่มีชื่อเสียงในภาคเหนือ มี 2 แห่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง และอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน แต่บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวที่อยู่ในโครงการพระราชดำริที่มีระบบการจัดการแบบกึ่งเอกชน การศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองลงมา และมีการจัดการในระบบราชการให้มีเอกลักษณ์ยิ่งขึ้นจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชนบท

นอกจากนั้นสิ่งที่น่าสนใจยังพบว่า อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน แม้ว่าจะเป็นการบริหารจัดการแบบราชการในรูปแบบอุทยาน ได้รับรางวัลอุทยานแห่งชาติดีเด่นในปี พ.ศ. 2543 โดยที่มีการพัฒนาการจัดวางพื้นที่ และผังบริเวณอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 จนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าภายหลังจากการได้รับรางวัลอุทยานแห่งชาติดีเด่นในปี พ.ศ. 2543 จากสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอุทยานฯ แจ้ซ้อน พบว่า มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่องกว่า 50% (ฝ่ายระบบฐานข้อมูล, 2553) ดังรูปที่ 1 ทำให้เป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้ปัจจัยต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งในที่นี้ใช้การวางแผนเพื่อสุขภาพเป็นเกณฑ์

รูปที่ 1 จำนวนนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ปี พ.ศ. 2544-2553

2. วัตถุประสงค์

1. ศึกษาการวางแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดีของนักท่องเที่ยว
2. ประเมินการวางแผนของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ว่าสามารถตอบสนองต่อการวางแผนเพื่อสุขภาพมากน้อยเพียงใด ในที่นี้ใช้กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนเป็นตัวอย่าง
3. สรุปศักยภาพในการวางแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพของกรณีศึกษา

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจทางกายภาพในพื้นที่จริง โดยมีวิธีการวิจัยที่สามารถแบ่งเป็น 3 ช่วงการศึกษา ได้แก่

1. ช่วงการศึกษาข้อมูลทั้งหมดของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนและการวางแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพ โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานของอุทยาน รวมถึงสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยาน ผู้ประกอบการภายในอุทยาน และนักท่องเที่ยว

2. ช่วงการประเมินการวางแผนของอุทยานแห่งชาติ โดยใช้ข้อมูลจากคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวฯ ประเทศไทย และการประเมินการวางแผนเพื่อสุขภาพโดยประเทศออสเตรเลีย เนื่องจากเป็นแบบประเมินที่มีการปรับปรุงหลายครั้งจนกระทั่งสามารถประยุกต์ใช้จริงในหลายพื้นที่ของประเทศออสเตรเลีย

3. ช่วงการสรุปศักยภาพและข้อเสนอแนะ โดยสรุปเป็นศักยภาพโดยใช้คำร้อยละที่ประเมินได้จริงในพื้นที่จากคะแนนเต็มที่ประเมินจากดัชนีและเกณฑ์ทั้ง 6 หัวข้อ

4. ขอบเขตการศึกษา

ทำการศึกษาในขอบเขตพื้นที่ฝั่งอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนเพื่อประเมินการวางแผนเพื่อสุขภาพเท่านั้น โดยมีตัวแปรที่ศึกษา 6 ประเด็น ดังนี้ 1) เส้นทางเดินและการปั่นจักรยาน 2) ถนน 3) จุดหมายปลายทาง 4) พื้นที่โล่ง 5) ที่นั่ง ป้ายบอกทาง การให้แสงสว่าง รั้ว และกำแพง และ 6) การสนับสนุนจิตวิญญาณของพื้นที่

การประเมินสถานที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยมีหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่มักเน้นคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการ (รายละเอียดในหัวข้อที่ 6.1) งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาถึงประเด็นการวางแผนทางกายภาพเพื่อส่งเสริมสุขภาพเป็นสำคัญ

5. นิยามศัพท์

“การวางแผนเพื่อสุขภาพ” หมายถึง การออกแบบและการวางแผนแม่บทของโครงการ เพื่อก่อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพในหลากหลายลักษณะ เช่น การส่งเสริม

การเดินทาง การใช้จักรยาน การทำกิจกรรม การพบปะ การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้คน โดยกิจกรรมต่างๆ ต้องอยู่บนความปลอดภัย น่าใช้งาน และสะดวกสบาย

6. การวางผังเพื่อสุขภาพ

การศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2 ลักษณะ ได้แก่

6.1 การประเมินมาตรฐานคุณภาพในประเทศไทย

การประเมินมาตรฐานคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย จัดทำขึ้นโดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวหลายลักษณะ โดยได้มีการจัดทำเป็น “คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ” (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2549) ไว้เฉพาะสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีน้ำพุร้อน การประเมินคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ หมายถึง มาตรฐานในการให้บริการที่จำเป็นสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีการให้บริการน้ำพุร้อนธรรมชาติ ประกอบด้วย 5 เกณฑ์ ได้แก่

- คุณภาพที่เหมาะสมในการให้บริการ
- ห้องแช่น้ำพุร้อน บ่อแช่น้ำพุร้อน สระว่ายน้ำ
- ห้องอาบน้ำ ห้องสุขา ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า
- การจัดการด้านความปลอดภัย
- การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดดึงดูดความสนใจ เช่น มีเอกลักษณ์ในด้านต่าง ๆ มีศักยภาพในการรองรับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และความสามารถในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

- แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว

- ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว
- การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

จากการศึกษารายละเอียดแบบประเมิน พบว่าคู่มือการประเมินไม่ได้ครอบคลุมเนื้อหาคุณภาพการ

ใช้งานสำหรับนักท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่และการวางผังเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงถือเป็นการส่งเสริมเกณฑ์การประเมินเดิมให้เกิดลักษณะทางกายภาพที่สมบูรณ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากยิ่งขึ้น

6.2 การวางผังเพื่อสุขภาพโดยมาตรฐานประเทศออสเตรเลีย

เป็นข้อมูลจากการศึกษาขององค์กรเพื่อโรคหัวใจแห่งชาติออสเตรเลียฯ (The Heart Foundation of Australia (Victorian Division) Supportive Environments for Physical Activity [SEPPA]) (Crime Prevention Victoria et al., 2003) ข้อควรพิจารณาในการออกแบบในเอกสารนี้เป็นการส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการวางผังเพื่อสุขภาพ การนำไปใช้ในส่วนท้องถิ่นอาจจะต้องพิจารณาถึงความต้องการในแต่ละพื้นที่ และประเด็นด้านรายละเอียดการออกแบบที่มีส่วนสัมพันธ์กับบริบทที่แตกต่างกันออกไป ทิศทางการออกแบบที่ส่งเสริมให้เกิดพื้นที่ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมได้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เส้นทางเดินและการปั่นจักรยาน มีข้อพิจารณาในการออกแบบ ดังนี้ สร้างการติดต่อ สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับคนเดินและคนปั่นจักรยาน สร้างเส้นทางที่กระตุ้นให้เกิดการใช้งานและความน่าสนใจ การออกแบบทางเดินเท้าที่ปลอดภัยและเข้าถึงได้ และการออกแบบการใช้ทางเดินเท้าร่วมกัน

2. ถนน มีข้อพิจารณาในการออกแบบ ดังนี้ สร้างการจราจรที่ชะลอตัวเพื่อความปลอดภัยบนท้องถนน สร้างความปลอดภัยในการข้ามถนน ส่งเสริมการใช้จักรยาน รักษาเส้นทางให้โล่ง ตรง และชัดเจน สร้างถนนที่เชื่อมต่อและดึงดูด

3. จุดหมายปลายทาง มีข้อพิจารณาในการออกแบบ ดังนี้ ส่งเสริมการใช้งานแบบผสมผสาน และสามารถเดินได้ในละแวกบ้าน จัดหาจุดศูนย์กลางของชุมชน ส่งเสริมการสร้างเส้นทางเดินเท้าไปสู่จุดหมายปลายทางในท้องถิ่น และจัดหาร้านสะดวกซื้อเพื่อความสะดวกสบาย

4. พื้นที่โล่ง มีข้อพิจารณาในการออกแบบ ดังนี้ จัดหาพื้นที่โล่งที่ปลอดภัย สะดวกสบาย และอยู่ในระยะเดินถึง เชื่อมโยงกับโครงข่ายทางเดินและทางจักรยาน ที่กว้างขึ้น ส่งเสริมการกระตุ้นกิจกรรมสันทนาการ สร้างความรู้สึกเพลิดเพลินแก่พื้นที่ กระตุ้นความปลอดภัย

และสิ่งอำนวยความสะดวก และสร้างความสบายและความสะดวก

5. ที่นั่ง ป้ายบอกทาง การให้แสงสว่าง รั้ว และกำแพง มีข้อพิจารณาในการออกแบบพิเศษเพื่อความปลอดภัยและส่งเสริมการใช้งาน

6. การสนับสนุนจิตวิญญาณของพื้นที่ มีข้อพิจารณาในการออกแบบ ดังนี้ การกำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง และสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมชุมชน

จะเห็นว่ารายละเอียดในบางหัวข้อเหมาะสมกับการประเมินสำหรับชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาพมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในงานวิจัยจึงประยุกต์ใช้บางเกณฑ์และตัดบางเกณฑ์ออกเพื่อความเหมาะสม (รายละเอียดในหัวข้อ 7)

6.3 ผลการวางแผนเพื่อสุขภาพ

การวางแผนเพื่อสุขภาพในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ในงานวิจัยชิ้นนี้จำกัดขอบเขตการศึกษาเพียงบริเวณเขตที่ทำการอุทยาน รวมถึงบ่อน้ำพุร้อนและบริเวณที่พัก ซึ่งจากผังที่จัดทำโดยอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนได้กำหนดเป็นสองโซนใหญ่ ๆ คือ โซน A และ โซน B ดังรูปที่ 2 จากภาพรวมจะเห็นได้ว่าอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนได้กำหนดโซน A ให้เป็นบริเวณที่ทำการอุทยานและบริเวณ

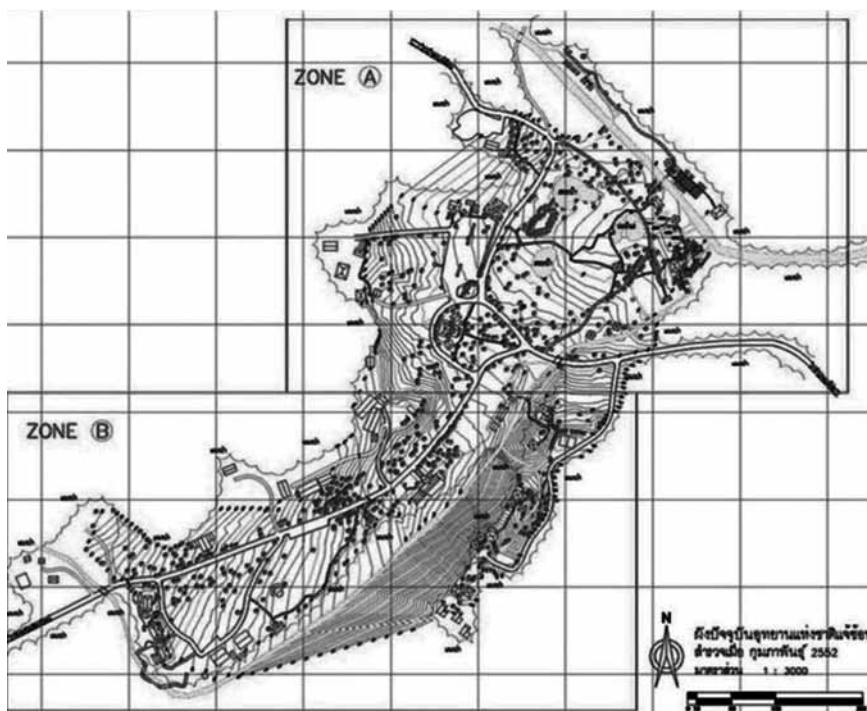
น้ำพุร้อน รวมถึงการติดต่อใช้งานพื้นที่ต่างๆ ในอุทยาน ซึ่งทำให้การใช้งานในบริเวณนี้เป็นส่วนที่มีการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ และดูมีชีวิตชีวา ส่วนโซน B จะกำหนดให้เป็นบริเวณที่พัก ซึ่งแบ่งออกเป็นบ้านพักแบบต่างๆ 13 หลัง กระจายทั่วไป และมีเขตพื้นที่สำหรับทางเดินที่รวมถึงลานกิจกรรมต่างๆ การแบ่งพื้นที่ส่วนที่พักรอกมาทำให้บริเวณนี้มีความสงบสูงและไม่วุ่นวายเท่าโซน A รายละเอียดการวิเคราะห์พื้นที่แต่ละโซนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์การวางผังพื้นที่โซน A

1.1 เส้นทางเดินและการปั่นจักรยาน

บริเวณโซน A ในหัวข้อการมองเห็นและตรวจตราได้ ภายในพื้นที่จะไม่มีทางแบ่งว่าเป็นเส้นทางรถยนต์หรือทางจักรยาน แต่จะแบ่งเป็นพื้นที่ทางเดินภายในพื้นที่สำคัญ เช่น บริเวณบ่อน้ำพุร้อนทั้งหมดจะเป็นทางเดินเพื่อเข้าสู่กิจกรรมต่าง ๆ ภายในพื้นที่

การให้ร่มเงาของพื้นที่อยู่ในเกณฑ์ที่ดีและไม่กีดขวางวิสัยทัศน์ ส่วนในแง่ความปลอดภัยที่เน้นให้ผู้คนสามารถมองเห็นได้รอบด้านนั้น ในบางจุดอาจอยู่ในจุดอับสายตา เนื่องจากความหนาแน่นของต้นไม้ในพื้นที่บ้างจุดหนึ่งซึ่งเป็นพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติที่ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ป่าไม้และพืชพรรณ ส่วนการเข้าถึง

โซน A

ประกอบด้วย สวนสาธารณะและบริการต่าง ๆ เช่น สระน้ำ บ่อน้ำแร่ ส่วนอาบน้ำแร่ อาคารสำนักงาน ร้านค้า ร้านอาหาร

โซน B

ประกอบด้วย ส่วนสาธารณูปโภค บริการพิเศษ ค่ายพักแรม ห้องพักผ่อนท่องเที่ยว บ้านพักรับรอง

รูปที่ 2 ผังพื้นที่โซน A และ B ในบริเวณอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน

ในพื้นที่แต่ละจุดนั้นมีขอบเขตที่ชัดเจนและต่อเนื่องกัน ส่วนในเรื่องความปลอดภัยของผู้ใช้ถนนนั้นจะมีการกำหนดความเร็วภายในพื้นที่

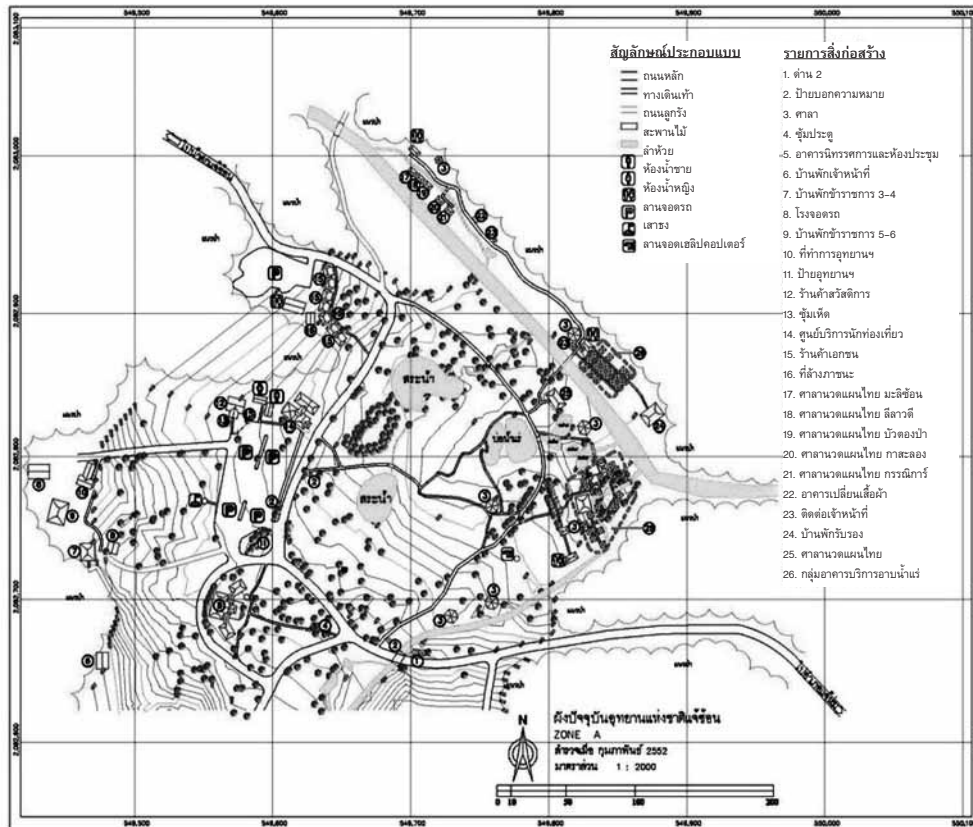
หัวข้อการดูแลรักษา ในทางกายภาพจากภาพรวมในการเข้าสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าพื้นที่มีการดูแลรักษาอย่างดี และสม่ำเสมอ ซึ่งจะเห็นจากการได้รับรางวัลอุทยานแห่งชาติดีเด่นในปี พ.ศ. 2545 ไม่มีสิ่งกีดขวางทางเดิน แต่เนื่องจากข้อจำกัดของการเป็นอุทยานแห่งชาติทำให้ต้องมีการรักษาพืชพันธุ์ ฉะนั้น ในตัวแปรของการเลือกพืชพันธุ์ที่ต้องการการดูแลรักษาน้อยไม่สามารถทำได้ แต่อย่างไรก็ตามมีการดูแลเป็นอย่างดีทำให้พืชพันธุ์ที่มีให้ร่มเงาแก่ผู้เข้ามาใช้บริการ ในส่วนการจัดการทรัพย์สินมีการใช้วัสดุทนถาวรเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม อีกทั้งการแยกเป็นสองโซนทำให้ระบบการดูแลรักษาพื้นที่เป็นสัดส่วน การเข้าถึงโครงการมีความสะดวกและมีการปรับพื้นถนนได้ตามมาตรฐาน รวมถึงมีการจัดโทรศัพท์ฉุกเฉินที่เป็นตู้สาธารณะในจุดสำคัญต่าง ๆ

ส่วนของเส้นทางเดินและจักรยานในภาพรวมมีการจัดการที่ดี มีการให้จุดแสงสว่างในทางเดินอย่างพอ

เพียง และมีจุดอัปสายตาน้อย ความกว้างของถนนอยู่ในระดับ 1.6 เมตรและไม่ได้จัดทำทางสำหรับคนพิการ ทำให้ในส่วนนี้ไม่เอื้อต่อการใช้งานของทุกๆ คนในระดับสากล (Universal design) การสร้างเส้นทางมีความต่อเนื่องจากถนนหลักสู่พื้นที่ต่าง ๆ แต่ในพื้นที่รอยต่อระหว่างถนนและการเข้าถึงทางเดินบางพื้นที่ที่จอดรถไม่เหมาะสมทำให้ต้องมีการข้ามถนนเพื่อเข้าสู่พื้นที่ทางเดิน ทำให้เกิดความไม่สะดวกสบาย และความไม่ปลอดภัยในการเข้าถึง

1.2 ถนน

ปัจจัยที่ 2 การออกแบบถนน ในเกณฑ์ด้านกิจกรรมทางกายภาพ เกี่ยวกับการสร้างทางเดินเท้าและทางจักรยานที่สามารถเข้าสู่ย่านร้านค้า บ้าน และแหล่งอำนวยความสะดวกนั้น จะเห็นจากผังกายภาพว่าทางถนนเหล่านี้สามารถเข้าสู่ส่วนต่างๆ ได้โดยสะดวก และเนื่องจากทั้งโครงการมีการจำกัดความเร็วที่ 30 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ทำให้ผ่านเกณฑ์ในด้านการจัดการปัจจัยทางถนน การให้ร่มเงาในพื้นที่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากมีต้นไม้ใหญ่ตลอดโครงการ ในส่วนความปลอดภัยมี

รูปที่ 3 ผังพื้นที่โซน A ในบริเวณอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน

การแบ่งส่วนพื้นที่จากถนนใหญ่เป็นทางเดินในพื้นที่ แต่ยังคงขาดการออกแบบถนนที่ตอบสนองต่อผู้ใช้งานทุกประเภทเนื่องจากขาดการคำนึงถึงผู้พิการ การสร้างขอบเขตพื้นที่ที่มีความชัดเจนมีการสร้างรั้วรอบขอบชิด และมีการตรวจตราของผู้ดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวด แต่การเข้าถึงส่วนบริการสาธารณะ เช่น ห้องน้ำ ยังไม่ได้คำนึงถึงผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการเคลื่อนไหว กล่าวคือพื้นที่ในส่วนสำนักงานอุทยาน อยู่บนเนินแต่ขาดการวางทางลาด ทำให้ไม่สะดวกแก่ผู้พิการ หรือผู้สูงอายุ ขอบเขตทางเดินเท้าชัดเจน มีรอยต่อทางสัญจร คั่นขอบทาง มีการจำกัดความเร็วทั้งโครงการไม่เกิน 30 กิโลเมตรต่อชั่วโมง

1.3 จุดหมายปลายทาง

ในส่วนที่พักคอยที่เตรียมไว้สำหรับในกรณีป้องกันสภาพอากาศรุนแรง มีการจัดพื้นที่เพื่อไว้ในบางส่วนแต่ภาพรวมก็ยังขาดการเตรียมการในส่วนนี้ในการให้ร่มเงาในส่วนโซน A เนื่องจากมีการจัดพื้นที่จอดรถขนาดใหญ่หนึ่งจุดในส่วนของการเข้าถึงส่วนสำนักงานส่วนบริการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นพื้นผิวคอนกรีตขนาดใหญ่ทำให้บริเวณนี้มีการสะท้อนแดดเข้าสู่ส่วนสำนักงานต่าง ๆ รวมถึงที่พักคอยในบริเวณนี้ แต่การวางที่พักคอยในบริเวณนี้ทำให้เกิดข้อดีในแง่ความปลอดภัยที่ทำให้มองเห็นเส้นทางการสัญจรตลอดโครงการ รวมถึงการเข้าถึงที่หันหน้าเข้าสู่เส้นทางหลักทำตามหลักเกณฑ์มาตรฐาน การวางจุดพักคอย ป้ายรถอยู่ในส่วนขอบทางทำให้ไม่บังสายตา และไม่เป็นจุดอับเกินไป

ในเกณฑ์เรื่องการออกแบบอาคารภายในพื้นที่ที่ต้องการความหลากหลายนั้นมีการสร้างอาคารรูปแบบนี้ในบางจุด และวัสดุที่ใช้ในการออกแบบเป็นไม้ซึ่งลดปัญหาเรื่องความร้อน แต่ในบางส่วนใช้คอนกรีตในการสร้างอาคาร แต่ก็มีการใช้หลังคาคลุมรวมถึงอยู่ภายใต้ร่มไม้ขนาดใหญ่ทำให้เกิดร่มเงาในพื้นที่ แต่การจัดกลุ่มอาคารต่าง ๆ ที่กระจุกกระจายทำให้มีปัญหาในเรื่องการตรวจตรารักษาความปลอดภัยโดยธรรมชาติ รวมถึงขาดการคำนึงถึงทางเข้าในส่วนนี้สำหรับผู้พิการ ส่วนการกำหนดพื้นที่จอดรถอยู่ในพื้นที่กลุ่มอาคารหนาแน่นทำให้ไม่เข้าเกณฑ์เรื่องการกำหนดที่ตั้งจอดรถที่ควรอยู่ในพื้นที่ที่มีอาคารน้อย เกณฑ์เรื่องการเชื่อมโยง มีการวางโครงข่ายเชื่อมต่อทางเดินและถนนเข้าหากันแต่ขาดการเส้นทางทางที่หลากหลาย ซึ่งการเข้าถึงของส่วนต่าง ๆ อยู่ในระยะไม่เกิน 400 เมตรหรือเดินไม่เกิน 5

นาที ซึ่งถูกต้องตามเกณฑ์การออกแบบเพื่อสุขภาพ อีกทั้งมีการสร้างขอบปูระหว่างทางแยกเพื่อลดความเร็วลด ทำให้กลายเป็นถนนความเร็วต่ำตลอดเส้นทาง

1.4 พื้นที่โล่ง

ในเกณฑ์เรื่องภูมิสถาปัตยกรรมและพื้นที่โล่งที่ต้องการให้มีการกระจายตำแหน่งพื้นที่โล่งที่สามารถเดินได้ในระยะ 500 เมตรจากย่านที่อยู่อาศัย จะเห็นว่าทุก ๆ จุดในโครงการสามารถเดินถึงที่โล่งได้ หากแต่การแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วน คือ โซน A และ B ทำให้ในส่วนโซน A ซึ่งเป็นกิจกรรมแบบไปเข้าเย็นกลับ ขาดการสนับสนุนการสร้างกิจกรรมและบรรยากาศในพื้นที่โล่งเหล่านี้ ในส่วนความปลอดภัย การออกแบบขอบเขตสาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวทำได้ดีเนื่องจากมีการแบ่งแยกพื้นที่อย่างชัดเจน ส่วนการเข้าถึงพื้นที่โล่งมีปัญหาในเรื่องการเข้าถึงสำหรับผู้พิการเช่นเดียวกับหัวข้ออื่น ๆ การดูแลวิสัยทัศน์บริเวณทางแยก ทางอ้อมต่าง ๆ สำหรับให้บริการคนข้ามนั้นทำได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน มีการกำหนดพื้นที่ข้าม มีการสร้างเขตจำกัดความเร็วแต่อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ในปัจจุบันเรื่องพื้นที่โล่งนั้นต้องการการจัดการความเสี่ยง ซึ่งมีการออกแบบพื้นที่ภายในให้หลีกเลี่ยงจุดอับในส่วนบริการคนเข้ามาใช้ เช่น ห้องพัก ส่วนพื้นที่โล่ง แต่ในส่วนบางจุดที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติ เช่น บ่อน้ำพุร้อน ในบางจุดยังมีจุดอับสายตาเนื่องจากข้อจำกัดของจุดบ่อน้ำร้อนตามธรรมชาติ รวมถึงพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติบางส่วนอาจหนาแน่นเกินไปโดยเฉพาะบริเวณแม่น้ำทำให้มีปัญหาเรื่องการจัดการความเสี่ยงอยู่บ้าง ส่วนความปลอดภัยของผู้ใช้ถนนที่กำหนดตำแหน่งจอดรถห่างจากจุดอับสายตานั้นโครงการทำได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีการแบ่งเขตชัดเจนระหว่างทางถนน และทางเดินเท้า

ในเกณฑ์เรื่องต้นไม้พืชพันธุ์ในพื้นที่ มีความหนาแน่นของต้นไม้ในพื้นที่ทำให้เกิดร่มเงาซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการเดินใช้งานในพื้นที่อย่างมาก รวมถึงมีการจัดการป้องกันปัญหาเรื่องการบังสายตา และความสะอาดตามทางแยก ทางเข้าต่าง ๆ ในโครงการเป็นอย่างดี

1.5 ที่นั่ง ป้ายบอกทาง การให้แสงสว่าง ไว้ และกำแพง

ในเกณฑ์เรื่องการให้แสงสว่าง มีการให้แสงสว่างที่พอเพียงตลอดทางถนน และทางเดินเท้า แต่เนื่องจากโครงการปิดตั้งแต่หกโมงเย็นทำให้ไม่มีการให้แสงสว่าง

ป้ายบอกทางในตอนกลางคืน แต่การให้แสงสว่างตามจุดต่าง ๆ เช่น ศาลา สำนักงาน บ้านพัก ตลอดจนทางต่าง ๆ มีการให้แสงสว่างในจุดเหล่านี้เป็นระยะ ๆ แต่สภาพในตอนกลางคืนมีปัญหาอย่างมากในเรื่องความชัดเจนของวิสัยทัศน์ และไม่เกิดความปลอดภัยในช่วงกลางคืน สำหรับเกณฑ์เรื่องป้ายต่าง ๆ มีการจัดวางป้ายอย่างชัดเจน มีป้ายสัญลักษณ์ ป้ายห้ามต่าง ๆ รวมถึงการใช้วัสดุที่มีความคงทนถาวร และออกแบบได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ แต่สิ่งหนึ่งที่ขาดไปคือ การคำนึงถึงป้ายสำหรับคนพิการทางการมองเห็น

รั้วและกำแพงในโครงการมีการจัดสร้างเป็นกำแพงเตี้ยและโปร่ง มีการใช้วัสดุที่ใกล้เคียงธรรมชาติ รวมถึงเข้าถึงได้อย่างสะดวก แต่ก็เช่นเดียวกับปัจจัยในเรื่องอื่น ๆ ที่ยังขาดการคำนึงถึงผู้พิการ

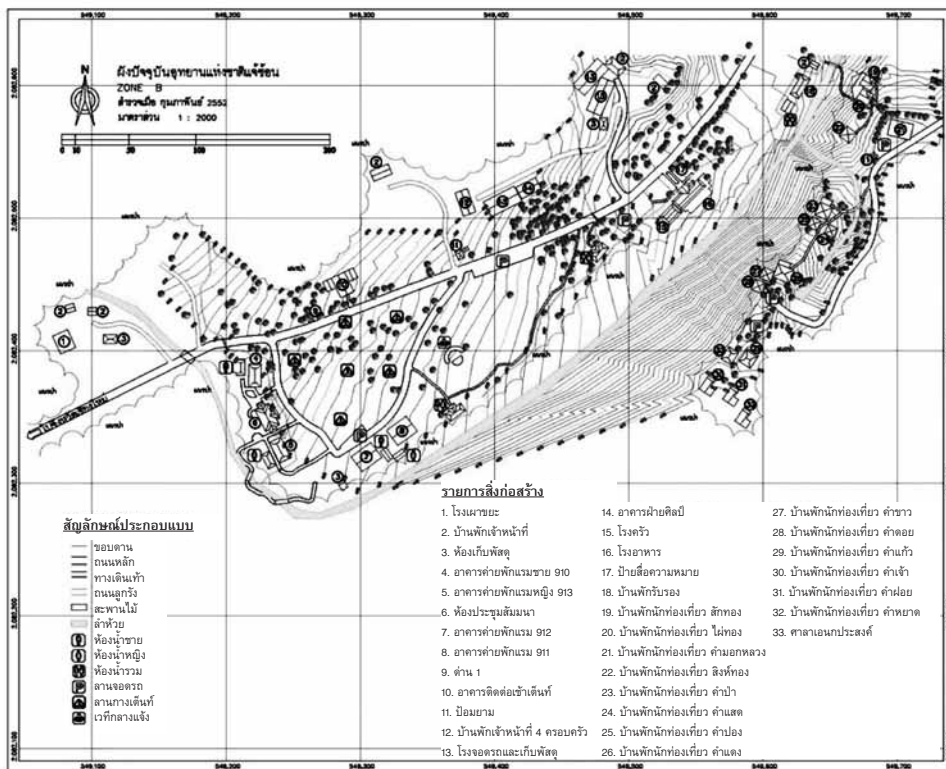
ที่นั่งภายในโครงการเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไป แต่ในส่วนในพื้นที่ได้จัดเตรียมพื้นที่นั่งพักผ่อนไว้ ซึ่งได้รับความนิยมในการใช้งานอย่างมาก โดยที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่มองเห็นเส้นทางและอยู่ใกล้ห้องน้ำตามเกณฑ์มาตรฐาน แต่ก็ยังมีปัญหาด้านการคำนึงถึงผู้พิการและผู้สูงอายุเนื่องจากที่นั่งไม่เหมาะสม ขาดที่วางแขน และสัดส่วนไม่เหมาะสมกับผู้พิการ

1.6 การสนับสนุนจิตวิญญาณของพื้นที่

จะเห็นว่าในส่วนของโซน A มีการสร้างพื้นที่ว่างเพื่อดึงดูดการใช้งานซึ่งทำให้พื้นที่ด้านหน้าโครงการมีชีวิตชีวาจากกิจกรรมที่หลากหลายของผู้เข้ามาใช้งาน มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน และเข้าถึงสะดวก รวมถึงถนนที่เข้าถึงเป็นถนนจำกัดความเร็ว (30 กิโลเมตรต่อชั่วโมง) ทำให้เกิดความปลอดภัย และช่วยให้เกิดกิจกรรมที่เหมาะสมกับคนทั่วไปมากขึ้น แต่ในเรื่องการใช้งานพื้นที่แบบผสมผสานนั้น โซน A จะมีกิจกรรมที่หลากหลาย พื้นที่โล่งก็จะอยู่บริเวณที่เด่นและเป็นศูนย์กลางพื้นที่ มีห้องน้ำอยู่ในจุดที่มีคนใช้หนาแน่นแต่อาจอยู่ในจุดอับสายตาบ้าง ปัญหาที่เป็นปัญหาใหญ่ของการออกแบบทั้งหมดก็คือการออกแบบส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ให้เหมาะสมกับการใช้งานของคนพิการ

2. การวิเคราะห์การวางผังพื้นที่โซน B

เนื่องจากพื้นที่อุทยานแบ่งการจัดการออกเป็นสองส่วน คือ โซน A และ B ซึ่งโซน A จะมีความหลากหลายของกิจกรรมมากกว่า ส่วนของโซน B ที่เป็นส่วนที่พิก แต่จากภาพรวมของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพทั้ง 6 ปัจจัย จะมีความใกล้เคียงอย่างมาก สิ่งเพิ่มเติมขึ้นมาคือ ในส่วนของเส้นทางถนน จะมีเกณฑ์การ

รูปที่ 4 ผังพื้นที่โซน B ในบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาค้อ

ออกแบบที่เข้ากับเกณฑ์การออกแบบเส้นทางเดินและจักรยานประกอบที่มีการร่นระยะของถนนไปหนึ่งเมตร รวมถึงการปลูกต้นไม้ริมถนน และดูแลรักษาต้นไม้ไว้ร่องให้ห่างจากถนนขอบเส้นทางมากกว่าหรือเท่ากับหนึ่งเมตร ซึ่งในส่วนที่พิกทำได้ตามหลักเกณฑ์มาตรฐาน

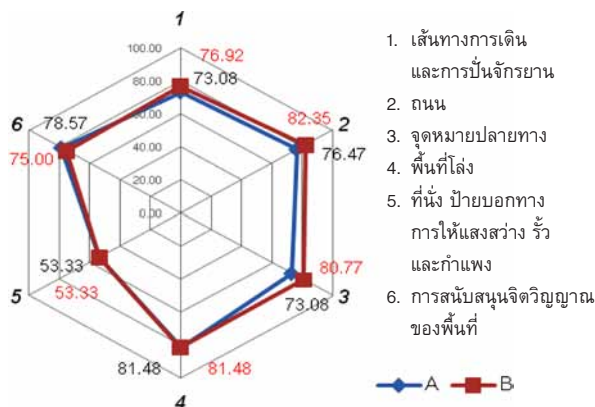
บริเวณจัดวางที่พิกและวางเดินท์ มีส่วนจัดกิจกรรมสันทนาการ มีการออกแบบพื้นที่นั่งรวมกิจกรรมขนาดใหญ่ บริเวณศูนย์กลางของพื้นที่พิก ทั้งที่วางเดินท์และบ้านพักช่วยเอื้อให้เกิดกิจกรรมเป็นอย่างมาก เพียงแต่การให้ไฟฟ้าแสงสว่างในช่วงกลางคืนไม่เพียงพอ ทำให้การเดินทางจากจุดพิกไปส่วนนี้แม้ว่าไม่เกิน 400 เมตร ในเกณฑ์การเชื่อมโยงแต่ก็ยังคงเกิดปัญหาทางด้าน การสัญจร

ปัญหาเรื่องการออกแบบเพื่อคนพิการและคนสูงอายุก็เป็นปัญหาหนึ่งที่มีการละเลยไปในการออกแบบพื้นที่อุทยานฯ จุดวางห้องน้ำของพื้นที่มีเพียงหนึ่งจุดคือส่วนที่ติดต่อเข้าพิกในโซน B ทำให้มีปัญหาสำหรับผู้มาพิกแบบเดินที่อู้อู้อ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวันหยุดยาวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวหนาแน่น

7. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อสรุป

รูปแบบการวางผังในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เชื่อมโยงกับปัจจัยและเกณฑ์ที่เหมาะสมกับการวางผังเพื่อสุขภาพในข้อใดบ้าง การวางผังหลักของพื้นที่ทำการอุทยานฯ แบ่งออกเป็น 2 โซน ทำให้ในการประเมินจึงได้แยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 พื้นที่ศึกษา และสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ออกมาเป็นแผนภาพ โดยแบ่งเป็น 6 ปัจจัยที่ศึกษา และสรุปเป็นศักยภาพของพื้นที่จากคะแนนเต็ม 100% ดังรูปที่ 5

รูปที่ 5 แผนภาพสรุปศักยภาพของพื้นที่อุทยานทั้ง 2 โซน

จากภาพรวมจะเห็นว่า โซน B ให้ภาพรวมที่เอื้อต่อการผังเพื่อสุขภาพมากกว่าโซน A โดยมีคะแนนรวมที่ 450% ในขณะที่โซน B มีคะแนนรวมที่ 436% ซึ่งเมื่อพิจารณารายละเอียดจะพบว่า ปัจจัยที่ 1-3 โซน B มีศักยภาพสูงกว่าโซน A ทั้งสิ้น มีเพียงปัจจัยที่ 6 ในด้านการสนับสนุนจิตวิญญาณของพื้นที่ที่มีสัดส่วนมากกว่าโซน B ทั้งนี้ เนื่องจากความหลากหลายของกิจกรรมในโซน A ที่มากกว่า ดังที่ได้กล่าวสรุปในตอนต้นของบทที่ 4 ในส่วนปัญหาหลักของทั้งสองโซน คือ การละเลยปัญหาของคนพิการและคนสูงอายุ ซึ่งทำให้การเข้าถึงพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ของโครงการเป็นไปอย่างยากลำบาก รวมถึงอาจทำให้เกิดอันตรายต่อกลุ่มบุคคลเหล่านี้

ข้อเสนอแนะ

อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง เป็นอุทยานแห่งชาติดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2545 ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวจำนวนมากในการเข้าเยี่ยมชมในแต่ละปี รูปแบบการวางผังของอุทยานฯ ได้รับการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยภาครัฐได้ให้ความสนใจมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 จนถึงปัจจุบัน สิ่งที่น่าสนใจสำหรับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนคือ แม้ว่าภาพรวมของการวางผังจะเป็นอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ก็สอดคล้องกับรูปแบบการวางผังเพื่อสุขภาพ โดยมีความถูกต้องและเหมาะสมในหลายๆ หลักเกณฑ์ อย่างไรก็ตามปัจจัยและเกณฑ์ต่าง ๆ ที่นำมาใช้วิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ อ้างอิงมาจากเกณฑ์มาตรฐานของประเทศออสเตรเลีย ซึ่งในบางส่วนจะเห็นว่าไม่สะดวกในการนำมาพัฒนาการออกแบบวางผังเพื่อสุขภาพในประเทศไทย ที่เห็นได้ชัดคือ ในทุก ๆ ปัจจัยที่มีเกณฑ์ที่ใช้สำหรับคนพิการ ซึ่งในขณะนี้ประเทศไทยยังละเลยอยู่มาก รวมถึงการขาดแคลนเงินทุนและการสนับสนุนการพัฒนาสถานที่จากภาครัฐ

จากการเข้าศึกษาในพื้นที่ จะเห็นว่าข้อจำกัดของพื้นที่บางส่วนเกิดจากการควบคุมดูแล เนื่องจากอุทยานฯ แจ้ซ้อนเลือกปิดเวลาหกโมงเย็น ซึ่งทำให้ส่งผลต่อแนวคิดการจัดการเรื่องการให้ไฟฟ้าแสงสว่างในพื้นที่ แม้ว่าอุทยานฯ จะไม่อนุญาตให้ร้านค้าในอุทยานฯ ขายของหลังเวลา 18.00 น. แต่ก็อนุญาตให้คนเข้ามาพักอาศัยอยู่ได้ซึ่งทำให้หลังพระอาทิตย์ตกดิน ผู้ที่ยังพักอยู่ในอุทยานฯ ต้องเลือกที่จะจำกัดกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากขาดแคลนการให้แสงสว่างที่เหมาะสมในพื้นที่ ซึ่งในส่วนนี้ทำให้เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินเรื่องการให้

ไฟฟ้าแสงสว่างในโครงการต้องมีการปรับหลักเกณฑ์ให้เหมาะสมกับเวลาเปิดปิดของโครงการ จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าในเวลาทำการของอุทยานฯ แจ๊ซซัน มีการให้การดูแลในเรื่องความปลอดภัย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเกณฑ์หนึ่งที่รวมเรื่องการให้แสงสว่างในโครงการอย่างเหมาะสม แต่ภายหลังเวลาทำการอุทยานฯ ได้ละเลยในเรื่องนี้ไปบ้าง ซึ่งขัดกับภาพรวมของการใช้งานของอุทยานฯ ที่เปิดให้มีการใช้ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตามการวางผังอุทยานฯ แจ๊ซซัน มีศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ให้อยู่ในเกณฑ์และมีมาตรฐานที่เหมาะสมยิ่งขึ้นได้ เนื่องจากเป็นอุทยานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมถึงมีระบบการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีงบประมาณในการพัฒนาอุทยานฯ สม่าเสมอ สิ่งเหล่านี้ทำให้อุทยานฯ สามารถพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ที่ยังได้คะแนนสัดส่วนต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยที่ 5 ในส่วนของที่นั่ง ป้ายบอกทาง การให้แสงสว่าง รั้ว และกำแพง ให้เหมาะสมขึ้นได้เป็นอย่างดี

ส่วนในภาพรวมอื่น ๆ ของการวางผังอุทยานฯ งานวิจัยนี้ได้ใช้เกณฑ์การวางผังเพื่อสุขภาพมาตรวจสอบโดยชี้ให้เห็นว่าอุทยานฯ มีการคำนึงถึงผู้ใช้งานครอบครัวในแทบทุก ๆ กลุ่มอายุ แม้ว่าในส่วนผู้สูงอายุและผู้พิการจะเข้ามาใช้งานได้ลำบาก แต่เนื่องจากถนนหลักที่สัญจรโดยรถยนต์สามารถเข้าถึงได้แทบทุกจุดของโครงการทำให้ไม่ลำบากมากสำหรับคนกลุ่มนี้ ส่วนที่ควรปรับปรุงเพิ่มเติม คือ การแยกทางสัญจรระหว่างรถยนต์ จักรยาน และคนเดินให้ชัดเจน ซึ่งภาพรวมในปัจจุบันอุทยานฯ ได้แบ่งพื้นที่เส้นทางสำหรับเดิน และ

เส้นทางรถยนต์ตัดขาดออกจากกันในส่วนการเข้าถึงพื้นที่หลัก ๆ เช่น ส่วนพักอาศัย ส่วนบ่อน้ำร้อน ฯลฯ ก็ให้ใช้ถนนหลักรวมกัน ทั้งรถยนต์ จักรยาน และเส้นทางสำหรับเดิน ทำให้ความปลอดภัยลดลง แต่ที่ทำให้อุทยานฯ แจ๊ซซันยังมีความปลอดภัยอยู่ในเกณฑ์ดี เนื่องจากการจำกัดความเร็วรถในโครงการที่ 30 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ซึ่งเป็นอัตราเร็วต่ำสุดที่กำหนดในเกณฑ์ผังเพื่อสุขภาพ ซึ่งมีส่วนช่วยอย่างมากต่อความปลอดภัยในการสัญจรของโครงการ

งานวิจัยชิ้นนี้อาศัยการอ้างอิงปัจจัยและเกณฑ์มาตรฐานจากต่างประเทศซึ่งทำให้มีปัจจัยหรือเกณฑ์หลาย ๆ ส่วนที่ต้องมีการตัดออกและอาศัยการเทียบเคียง ซึ่งมีผลต่อภาพรวมของงานวิจัยที่บางส่วนยังไม่สามารถสรุปชี้ชัดได้ว่าเกณฑ์ที่ใช้มีความเหมาะสมกับประเทศไทยจริงหรือไม่ อย่างไรก็ตามเกณฑ์ที่ใช้นี้ก็เป็นหลักเบื้องต้นที่สามารถใช้อ้างอิงได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้าในเชิงลึกต่อไปอีกในหลาย ๆ กรณีศึกษา ซึ่งทางคณะผู้จัดทำคาดว่าจะสามารถพัฒนาปัจจัยและหลักเกณฑ์เหล่านี้เพื่อนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยเป็นการพัฒนาต่อยอดจากการเรียนการสอนในรายวิชาการศึกษาวิทยานิพนธ์เบื้องต้น ในภาคการศึกษา 1/2554 จึงขอขอบพระคุณที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลมา ณ ที่นี้

References

- กรมทรัพยากรธรณี. (2555). *น้ำพุร้อนในประเทศไทย*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สืบค้นเมื่อ 30 มีนาคม 2554 จาก http://www.dmr.go.th/ewtadmin/ewt/dmr_web/main.php?filename=hotthai
- ฝ่ายการวางแผนและการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง. (2555). *อัตราการใช้บริการอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน*. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2549). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ*. โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ Health and Spa (จัดทำมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ), สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. (2553). *สรุปรายงานสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติต่าง ๆ ปีงบประมาณ 2544-2553 แยกตามสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ (ย้อนหลัง 10 ปี)*. ฝ่ายระบบฐานข้อมูล, ส่วนศึกษาและวิจัย อุทยานแห่งชาติ, สำนักอุทยานแห่งชาติ, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. (2555). *เอกสารเผยแพร่ “อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์”*. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน. (2555). *เอกสารเผยแพร่ “น้ำพุร้อน อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง”*. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน, สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน. (2555). *ข้อมูลวิชาการและบ้านพักของอุทยานฯ จาก: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช*. สืบค้นเมื่อ 30 มีนาคม 2555 จาก <http://www.thaiforestbooking.com>
- Bauman, A., Bellow, B., Vita, P., Brown, W., & Owen, N. (2002). *Getting Australia Active: towards better practice for the promotion of physical activity*. National Public Health Partnership, Melbourne, Australia, March 2002.
- Barton, H., & Tsourou, C. (2000). *Healthy Urban Planning: A WHO Guide to Planning for People*. The World Health Organization, New York: USA and Canada.
- Crime Prevention Victoria et al., (2003). *Healthy by Design: a planners' guide to environments for active living*. The Heart Foundation of Australia (Victorian Division) Supportive Environments for Physical Activity (SEPPA), Australia.